

Lapsen ensi- ja vieraan kielen kehitys – Oppimisen ja omaksumisen hypoteesit

Jarno Partanen
Kandidaatintutkielma
Humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto, ranska
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2024

Kandidaatintutkielma

Humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto, ranska

Jarno Partanen

Lapsen ensi ja vieraan kielen kehitys – Oppimisen ja omaksumisen hypoteesit

Sivumäärät: 22

Tässä teoreettisessa katsauksessa tarkastellaan kielen kehityksen vaiheita sekä ensikielen omaksumisessa että vieraan kielen oppimisessa ja omaksumisessa. Pääpaino on lapsen kielen kehityksessä, kriittisessä iässä ja kaksikielisyydessä. Tärkeimpänä tutkimusaineistona käytetään George Yulen (2017) teosta ”The Study of Language”, David Crystalin (2007) teosta ”How Language Works” sekä Stephen Krashenin (1982) teosta ”Principles and Practice in Second Language Acquisition”. Yhtenä lähteenä käytetään myös Elina Niemitalo-Haapolan, Sini Haapalan ja Soile Ukkolan (2020) teosta ”Lapsen kielenkehitys, vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys”. Lisäksi tarkastellaan Stephen Krashenin hypoteesien kautta kielen omaksumisen ja oppimisen prosessia. Lisäksi käsitellään Jean Piaget’n lapsen kielen kehityksen vaiheita ja Lev Vygotskin lähikehityksen vyöhykettä. Tämän työn perusteella voidaan päätellä, että se tarjoaa hyvän perustan aiheesta lapsen ensi- ja vieraan kielen kehityksestä ja myös on hyvä pohja jatkotutkimusta ajatellen esimerkiksi kaksikielisessä päiväkodissa.

Avainsanat: ensikielen oppiminen ja omaksuminen, lapsen vieraan kielen oppiminen ja omaksuminen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Tutkimuksen toteutus	5
3	Lapsen kielen kehitys	6
3.1	Lapsen kielen kehityksen vaiheet Jean Piaget'n mukaan	6
3.2	Vygotskin lähikehityksen vyöhyke	7
3.3	Kriittinen ikä	7
4	Kielen omaksumisen ja oppimisen teorit	8
4.1	Stephen Krashenin hypoteesiteorit (1982)	10
4.2	Kaksikielisyys	13
4.3	Muita havaintoja	15
5.	Yhteenveto ja jatkotutkimus suunnitelma	17
	Lähteet	20

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten lapsi omaksuu ensikielen (L1), oppii vieraan kielen (L2) ja miten omaksuminen ja oppiminen erotetaan keskenään toisistaan. Tuon esille keskeisimmät kielen oppimisen hypoteesit, joista Stephen Krashenin (1982) viisi hypoteesia nousevat tärkeimmiksi. Kyseessä on teoreettinen katsaus, jossa eri aineistojen pohjalta on etsitty tietoa kielen oppimisesta, omaksumisesta ja kehitymisestä. Lapsen kielen kehitys on monimutkainen prosessi, jossa on monta tekijää ja johon vaikuttavat lapsen ikä, ympäristö ja kielen eri osa-alueet. Ihmisillä kieli on melkein aina mukana inhimillisessä toiminnassa. (Leiwo 1989.) Tässä työssä käytetään termejä omaksuminen, oppiminen, ensikieli (L1) ja vieras kieli (L2), jolla tarkoitetaan tässä katsauksessa sekä vieraana kielenä opittavaa kieltä (kuten ruotsi Suomessa) ja vierasta kieltä (kuten koulussa opittavat vieraat kielet); L2 kattaa siis kaikki eri vieraan kielen oppimisen kontekstit. (Krashen, 1982.)

Oppiminen pitää sisällä tietoista tekemistä sen eteen, että jonain päivänä pystyy puhumaan (L2) kartuttamalla tietoa aiheesta esimerkiksi kieliopin tai sanaston avulla. Tyypillisesti tämä tapahtuu lapsille silloin, kun he aloittavat kielten opiskelun koulussa. (Yule, 2017.) Kielen oppimisen sijaan kieltä voidaan omaksua kuuntelemalla ja lukemalla. Kieltä omaksutaan silloin, kun kuulemamme puhe on ymmärrettävää kontekstissa, jossa olemme, ja kirjoitettu kieli sellaista, että ymmärrämme suuremman osan luetusta tekstistä. (Krashen, 1982.)

Tämä teoreettinen katsaus kartoittaa perusteorioita kirjallisuudesta saadulla tiedolla ja antaa lisää vastauksia moniin kysymyksiin kielen omaksumisesta ja oppimisesta, ja siitä, miten lapsi omaksuu ensikielen ja sen jälkeen vieraan kielen. Saadaan myös vastauksia siihen, miten erilaiset tekijät vaikuttavat kielen kehitykseen.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: Miten lapsi omaksuu ja/tai oppii ensi- ja vieraan kielen ja millaisia eroja tunnistetaan näiden välillä omaksumisessa ja/oppimisessa? Näiden kysymysten pohjalta työhön on kerätty teoreettista aineistoa ja sen mukaan, mitä enemmän aineistoa on ollut, sitä on myös rajattu tarvittava määrä.

Teoreettisessa katsauksessa on käytetty aineistoa, jotka käsittelevät lapsen kielen kehitystä, omaksumista ja erilaisia teorioita, ja tämän aineiston pohjalta teoreettinen katsaus on kirjoitettu. Tutkimuksessa käsitellään psykologin Jean Piaget'n ja Lev Vygotskin

käsitteitä lapsen kielen kehityksestä. Stephen Krashenin hypoteeseja kielen omaksumisesta, kielen omaksumisen ja oppimisen eroista. Jean Piaget oli lapsen kehityksen vaiheteorian kehittäjä, Lev Vygotskin tarkasteli sosiaalista ja kulttuurista lähtökohtia lapsen kehityksessä, ja Stephen Krashen on esittänyt viisi hypoteesia kielen omaksumisesta ja erottelee niissä mm. oppimisen ja omaksumisen eroja. (Krashen, 1982).

2 Tutkimuksen toteutus

Teoreettista katsausta varten lähteitä haettiin kirjallisuudesta ja hakukoneena käytettiin Turun yliopiston kirjaston palveluiden hakukonetta VOLTER ja tiedonhakupalvelua. Yhtenä apuna oli myös kirjastojen tiedonhakupalvelut. Hakusanoina käytettiin seuraavia: **lapsen kielen kehitys, ensikieli, kaksikielisyys, vieraan kielen omaksuminen ja oppiminen, lapsen kasvu- ja kehitys ja kriittinen ikä**. Aineistoa haettiin myös tekijöiden nimillä: Jean Piaget, Vygotski, Stephen Krashen. Aineistoa kerätessä ja rajatessa otettiin huomioon tutkimuksen luonne ja tarkoitus – kielen omaksumisen ja oppimisen väliset erot ja lapsen kielen ja lapsen kehityksen vaiheet. Lähteiksi on valittu ensin laaja määrä aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Aluksi aineistoa oli paljon, jonka jälkeen tehtiin rajaus aineistolle ja valittiin tärkeimmät aineistot työn lähteiksi.

Keräsin aineistoa sen pohjalta, mistä olin ajatellut saavani selvillä lapsen kielen kehityksestä eli miten lapsi omaksuu ensi- (L1) ja vierasta kieltä (L2). Aineistoa kerätessä huomasin myös, kuinka laaja on lapsen kielen tutkimuksen kenttä, ja mielestäni tällä rajaamallani aineistolla sain pidettyä työssäni tietyn punaisen langan. Mielestäni tähän teoreettiseen katsaukseen oli tärkeä kuitenkin saada perustietoa lapsen kehityksestä ja lapsen kielen kehittymisestä, joten Jean Piaget'n ja Leo Vygotskin teoriat ovat historiallisessa valossa todella tärkeitä tuoda esille lapsen kielenkehitystä tutkiessa. Myös Stephen Krashenin hypoteesit ovat olleet tärkeitä kielitieteen alalla.

Erillistä tutkimuskyselyä ei tehty vaan työ keskittyy kerättyyn ja olemassa olevaan kirjallisuuteen ja tutkimukseen, joita on tehty lapsen kielenkehityksestä. Työ alkaa lapsen kielen kehityksellä, kriittisen iän käsitteellä ja Krashenin hypoteeseilla. Luvussa neljä Krashenin hypoteesien lisäksi käsitellään kolmea kielen omaksumisen käsitettä: **simultaaninen** kaksikielisyys, **suksessiivinen** kaksikielisyys ja **subordinatiivinen** omaksumisen vaihetta

3 Lapsen kielen kehitys

Kielen tutkijoista keskeisiä ovat Jean Piaget (1896–1980), joka oli sveitsiläinen lastenpsykologi ja konstruktivistisen ajattelutavan esitaistelija ja Lev Vygotski (1896–1934), joka oli syntyjään valkovenäläinen psykologi ja lingvisti¹

3.1 Lapsen kielen kehityksen vaiheet Jean Piaget'n mukaan

Piaget'n tutkimukset lapsen kielen kehityksestä ja lapsen ajattelusta ovat historiallisesti merkittäviä (ks. esim. Vygotski, 1982). Piaget'n tutkimukset ovat olleet lapsen kieltä ja ajattelua, sen logiikkaa ja maailmankatsomusta koskevan teorian kehitykselle vallankumouksellisia, että niitä on pidetty historiallisesti merkityksellisenä. Piaget jakaa lapsen kognitiiviset kaudet neljään kehitysvaiheeseen, johon myös liittyy kielenkehitys: (1) **Sensomotorinen kausi** (0–2 v), jonka aikana motoriikka ja havainnointi kehittyy. Lapsi oppii, että esineet ovat erilaisia ja niillä voi tehdä erilaisia asioita esim. niitä voi ravistaa tai heiluttaa. Kielen kehitys Piaget'n mukaan etenee 1,5–8-vuoden iästä vaiheittain eteenpäin; (2) **Esioperationaalinen kausi**, jossa lapsen ajattelu ei tule vain aktuaalisessa toiminnassa näkyviin, vaan se pystytään esittämään monin erilaisin tavoin (piirtäminen, esineiden samankaltaisuudet ja eroavaisuudet). Tässä kaudessa kieli ja sen kehitys ovat yksi tärkeimmistä asioista; (3) **Konkreettisen operaation kausi**, jolloin lapsi alkaa toimimaan älyllisesti ja ympäristönsä suhteen monipuolisesti, luokittelee ja erottelee asioita toisistaan monipuolisesti. Tämä kausi kestää noin 11 vuoden ikään saakka; (4) **Muodollisten operaatioiden kausi**, jolloin lapsi osaa ja ymmärtää konkreettisten asioiden loogisen toiminnan, mutta lapselle ei ole vielä kehittynyt kykyä täysin ajatella abstraktisti. (Leiwo 1989: 60.)

¹ Jean Piaget ja Lev Vygotskyn tiedot käsityksien oppimisesta [Vygotskyn käsitys oppimisesta sosiaalisena toimintana \(oulu.fi\)](#) ; [Nykyaikaisen oppimistutkimuksen taustaa: Piaget'n käsitys oppimisesta \(oulu.fi\)](#).

3.2 Vygotskin lähikehityksen vyöhyke

Lev Vygotski on yksi Jean Piaget'n ohelle kognitiivisen, tiedollisen tutkimuksen tutkijoita ja pioneereja. Vygotski piti tärkeänä ja korosti myös aikuisen merkitystä lapsen kielen kehityksessä. Vygotskin (Leiwo, 1989: 57–60) mukaan lapsen omaksuessa kieltä, siitä tulee väline sosiaaliseen elämään, joten lapsi kielen avulla alkaa sosiaalistua ympäristöönsä. Kieli toimii ajatuksen jatkumona ja jolloin sisäinen puhe (*inner speech*) erottuu sosiaalisesta ympäristöstä. Vygotski piti tärkeänä sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä kielen ja ajattelun välillä. Hänen teoriansa oppimisesta painottavat näiden kahden asian yhteyttä. (Leiwo, 1989: 57–60.)

Lev Vygotskin näkemys ihmisen, yksilön oppimisesta ja kehityksestä painottuu kulttuurihistorialliseen koulukuntaan ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen, joka painottaa historian ja kulttuurin merkitystä ihmisen kehityksessä yhteiskunnassa. Hänen mukaansa juuri tämä, sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ajattelu muokkaa ja määrää yksilön kehitystä kulttuuristen ja historiallisten asioiden kautta. Se, että yhteiskunnassa on tietynlaiset rakenteet, vaikuttaa todella paljon yksilön tiedolliseen kehitykseen. (Leiwo, 1989: 57–60)

3.3 Kriittinen ikä

Eric Lennerberg amerikkalainen kielitieteilijä ja kriittisen iän hypoteesin kehittäjä, väitti, että kielen oppimisen (L2) oli tapahduttava kahden ikävuoden ja murrosiän välillä (siteerattu teoksesta Vanhove, 2013: 48). Lapsen kyky omaksua vieras kieli kuten ensikieli rajoittuu tiettyyn ikään, jota kutsutaan kriittiseksi iäksi. Klassinen hypoteesi osoittaa, että kaksivuotiaasta teini-ikään asti lapsen herkkyys mahdollistaa kielen omaksumisen spontaanisti ilman suurempia ponnisteluja (Bijeljac-Babic, 2000: 183). Tällä välillä lapsella on optimaaliset mahdollisuudet omaksua toinen kieli. Miksi toisen kielen omaksuminen ennen murrosikää on helpompaa kuin sen omaksuminen murrosiän jälkeen? Muutamia hypoteeseja asiasta on esitetty:

Hypoteesi erilaisesta perusvalmiudesta lasten ja aikuisten kesken. Lapsilla olisi valmiiksi muodostunut järjestelmä ja mekanismit toisen kielen omaksumiselle ja kieliopille, mutta aikuisilla tämä mekanismi ei toimisi enää kriittisen iän jälkeen. (Bijeljac-Babic, 2000: 184)

Osaamisen hypoteesi olettaa sen, että se prosessi, joka on automatisoitunut aikuiselle L1:n kanssa, vaikeuttaa L2:n omaksumista, ja näin ollen L2-oppimisprosessi on erilainen aikuiselle. (mt.:184.); oppimisen ja omaksumisen eroista lisää luvussa 4.

Vähemmän on enemmän hypoteesin mukaan pienen lapsen kognitiivisen järjestelmän rajoitukset voivat tulla esiin silloin kun kognitiivista kuormitusta on liikaa ja paradoksaalista kyllä, tiettyjen kognitiivisten kykyjen kehittyminen vaikeuttaa kielen oppimista. Tämä voi myös koskea L2:n omaksumista. (mt.: 184.)

Puheen oppimisen hypoteesi: Michael Flege, kielitieteilijä ja fonetikkoehdottaa puheen oppimishypoteesia (*speech learning hypothesis*). Jos lapsilla ja aikuisilla on vaikeampaa ääntää toista kieltä, se ei johdu havainnoinnin prosessista tai sensomotoristen muutosten tai aivojen plastisuuden heikkenemisestä, vaan suuresta muutoksesta, joka esiintyy lapsilla 5–7 vuoden iässä. Tämä on Flegen mukaan aika, jolloin foneettiset kategoriat ja niiden rajat vakiintuvat ensikielissä ja jossa lisäksi fonologinen tietoisuus näkyy kirjoitetussa kielessä. Näin ollen, kun ensikielen kielelliset kategoriat vakiintuvat, niin toisen kielen uudet äänteet yleensä assimiloituvat ensikielen kategorioihin. Jos kielet ovat foneettisesti samanlaiset, niin assimiloitumista tapahtuu enemmän. Kielen samankaltaisuudella on myös enemmän merkitystä kuin iällä, kun puhutaan kielen omaksumisesta. (mt.: 184–185.)

Foneettinen aakkosto auttaa äänteiden oppimisessa ja esimerkiksi suomalaiset englannin kielen opiskelijat oppivat englannin kielen ääntämistä myös foneettisen tarkekirjoituksen avulla, joten ääntämisen oppiminen on myös mahdollista myöhemmässä ikävaiheessa (Lintunen, 2004).

4 Kielen omaksumisen ja oppimisen teoriat

Heti syntymän jälkeen lapsi alkaa kommunikoidaan ja ensimmäisten kuukausien aikana lapsi kommunikoi erilaisilla itkuilla ja äänneillä. Itku toimii ekspressiivisenä funktiona: se kertoo ja viestii jotain lapsen tilasta. Lapsella on luontainen kyky alkaa omilla äänneillä tavoittelemaan sitä, että on osa sosiaalista ympäristöä ja tämä on lapsen tapa myös manipuloida ympäristöään, manipulatiivinen funktio. Esittävä funktio kehittyy lapsen kommunikaation mukaan silloin kun hän alkaa tuottaa sanoja ja lauseita, mikä liittyy kielen kehitykseen. Lapsi alkaa olla ympäristössä, jossa viestiminen on osa hänen olemistaan. (Leiwo, 1986: 73.)

Lapsen kielenkehityksessä kielellinen tietoisuus voidaan jakaa eri osiin; fonologiseen; morfologiseen; syntaktiseen; semanttispragmaattiseen osaamiseen ja tietoisuuteen (Surakka, 2020). Ensimmäiset sanat alkavat tulla lapsen suusta n. 12 kk iässä. Tämä tarkoittaa yhden ja kahden sanan vaihetta. Kunnarin tutkimuksessa (2000, siteerattu teoksesta Asikainen & Hannus, 2013, 183) seurattiin lasten äänteellistä ja sanastollista kehittymistä (N=10). Kunnarin tulokset osoittavat, että ensimmäiset sanat sanottiin ja tuotettiin melkein vuoden iässä, ja sanoja, joita lapset käyttivät puolentoista vuoden iässä, oli n. 50 sanaa.

”Ensimmäisten kuukausien aikana lapset oppivat 1–5 uutta sanaa kuukaudessa, kunnes noin 20–30 sanaa oli käytössä. Tämän jälkeen sanasto alkoi laajenemaan nopeasti.”(mt.)

Lisäksi Torpan ja muiden (2010) ”Lapsen kielen kehitys -hankkeeseen” aineistossa havaittiin, että puolitoistavuotiaiden lasten olemassa olevan sanaston vaihtelu oli merkittävää.

”keskimäärin 73 (ei riskiperhe, lapsella myöhemmin todettu normaali lukutaito) ja 40 sanan välillä (myöhemmin lukihäiriöiseksi todetut). Kaksivuotiaana keskimääräinen sanaston laajuus oli 200–300 sanaa (myöhemmin lukihäiriöiset - normaalisti lukevat), ja puoli vuotta myöhemmin (2 vuoden ja 6 kuukauden iässä) kaikilla aineiston lapsilla oli käytössään keskimäärin jo vähintään 400 sanaa.” (Siteerattu teoksesta Asikainen & Hannus, 2013, 183).

12–24 kuukautta vanha lapsi alkaa siis tuottamaan enemmän puhetta ja sanoja, jolloin lauserakenteet tulevat esille (ks. taulukko 1 alla) ja kieliopilliset asiat alkavat näkymään selkeämmin. Lapsella on kyky tuottaa kieltä oikein. Ensimmäiseksi kun lapsi alkaa tuottamaan sanoja, ne ovat sanoja, joita käytetään päivittäin ja näiden sanojen määrä on sormin laskettavissa. (Lust, 2006.) Sen jälkeen alkaa muodostumaan sanojen kombinaatioita. Näistä sanoista alkaa muodostumaan lauseita, jotka ovat ymmärrettäviä, vaikka sanojen lausuminen ei välttämättä ole täydellistä. Tässä vaiheessa on selvästi näkyvissä kielen rakenteen osaaminen luonnollisesti ja asiat ovat tarkkoja kuten se, miten kieli toimii. (Crystal, 2007.) Vaikeampi syntaksi näkyy puheessa erilaisten muotojen ja muutosten kautta ensimmäisissä muodostuneissa lauseissa. Lapsen ollessa kolmevuotias hänen perusäännejärjestelmänsä on valmis ja viisivuotiaana lapsen äännejärjestelmä on muodostunut

(Crystal, 2007.) Taulukkoon 1 on koottu suomea ensikielenään puhuvien lasten lauseopin kehityksen osa-alueita Surakan (2020:130) mukaan.

Taulukko 1. 2–3-vuotiaiden lasten lauseopin kehityksen osa-alueita

Sanaston kehitys	Substantiivien osuus pienenee lasten sanavarastossa verbien ja aikaa ilmaisevien sanojen lisääntyessä
Lausepituuden kasvu	2–3-vuotiaana: Lapsi alkaa tuottamaan pitempiä lauseita
Verbien ilmeneminen ja konjugaatiot	3 ikävuotta: lapsen puheeseen alkaa tulla verbien käyttöä, jota ei aikaisemmin ole ollut
Verbien seuralaiset	Lauseissa ilmenee objekti, mutta ajan, paikan käsitteet tulevat myöhemmin ja kehittyvät vielä kouluiässä
Syntaksi	Erilaiset kysymyslauseet kehittyvät ennen 2 vuoden ikää ja jatkuu 4-vuotiaaksi saakka. Relatiivilauseiden käyttö voi alkaa jo 2-vuotiaana.

Lapsella on synnynnäinen tarve kommunikoida ja puhuminen on lapselle tapa olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lapsen kielen kehitys on kognitiivinen prosessi, jossa havainto-, muisti- ja ajattelutoiminnoilla on oma rooli lapsen kasvaessa. Lapsen kieli kehittyy sellaisessa kieliyhteisössä, jossa on tietynlaiset tavat puhua. (Niemitalo-Haapola ym., 2020; Lust 2006.)

Seuraavaksi käsittelemme Stephen Krashenin hypoteesiteoria, kaksikielisyyttä ja muita teorioita

4.1 Stephen Krashenin hypoteesiteoria (1982)

Krashen erottelee oppimisen tietoiseen tekemiseen, konkreettiseen toimintaan ja omaksumiseen, joka on tiedostamatonta. Opetus tapahtuu ympäristössä esim. luokassa, jossa on opettaja, joka opettaa kieltä, kielioppia ja sääntöjä. Kielen oppiminen aloittelijoille luokkahuoneympäristössä on järkevää, koska kielen oppija, joka on aloittelija, ei välttämättä saa ymmärrettävää sisältöä luokkahuoneen ulkopuolelta. Ne, jotka osaavat kieltä paremmin, saavat enemmän irti luokkahuoneesta ja sen ulkopuolella saatavasta kielellisestä syötteestä. Milloin kielen opetus auttaa? Silloin kun ympäristö tarjoaa rauhallisen oppimisympäristön

kielenoppijalle. Kielenoppija voi asua New Yorkissa, mutta hän ei välttämättä käytä kieltä, ja näin ollen hän ei myöskään opi sitä. (Krashen, 1982.)

Stephen Krashenilla (1982) on viisi perushypoteesia, joita pidetään keskeisinä. Krashenin viisi hypoteesia perustuvat ajatukseen, että L2:n oppiminen on käsitteellisesti samanlaista kuin L1:n oppiminen (Hassan, 2022). Esittelen nämä seuraavaksi. **Kielen omaksumisen ja oppimisen erottelu** on yksi Stephen Krashenin viidestä hypoteesista toisen kielen omaksumisessa. Tässä hypoteesissa **kielen omaksumisen ja oppimisen erottelussa** on muun muassa kyse kielen oppijan matkasta aloittelijasta kielen käyttäjäksi ja kahdeksi eri tavaksi saavuttaa kompetenssi vieraassa kielessä. L2:n omaksuminen on prosessiltaan samankaltainen kuin lapsen ensikielen kehittyminen. Kielen omaksuminen tapahtuu tiedostamatta ja siihen ei liity tietoista opiskelua. Emme ole aina tietoisia kieliopillisista säännöistä, mutta esim. kielen opiskelija voi tuntea – hänellä on ”fiilis”, että se kuulostaa oikealta sanoessaan jonkin lauseen opiskelemassaan kielessä. Samoin on myös silloin, kun jokin lause kuulostaa väärältä – virhe tuntuu virheeltä. Toinen tapa saavuttaa kompetenssi toisessa kielessä on kielen oppiminen. Tämä tarkoittaa sitä, että kielen opiskelulle on tietoiset tavat – tietoinen oppiminen. Oppija tietää säännöt ja on tietoinen niistä ja osaa puhua ja kertoa niistä. Tätä voi kuvailla ”mä tiedän jotain” kielestä tarkoittaen tietoa säännöistä ja kieliopista. (Krashen, 1982.)

Luonnollisen järjestyksen hypoteesi on yksi mielenkiintoisimmista löydöistä kielen omaksumisen tutkimuksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että kieliopin omaksuminen tapahtuu luonnollisesti tietyssä järjestyksessä. Kielten opiskelijat omaksuvat tietyt kieliopilliset asiat luonnollisessa järjestyksessä omaksuessaan kieltä. Tämä hypoteesi ei kuitenkaan ole kaikille kielen opiskelijoille sama. Englannin kieltä on tutkittu paljon, mikä on osoittanut sen, että ensikielenä lapsi omaksuu ensin kieliopilliset morfeemit – kielen pienin merkityksellinen yksikkö. Esimerkiksi englannin ensikielen puhuja omaksuu kestopreesensin *-ing* muodon ja monikon /s/-muodon ensimmäisinä, kun taas viimeisenä tulee verbin kolmannen persoonan taivutusmuodon /s/ ja possessiivimuodon /s/. Myös samanlaista luonnollista omaksumista on huomattu lapsilla, jotka opiskelevat englantia L2-kielenään. (Krashen, 1982: 12.)

Monitoroinnin hypoteesi esittää sen, että oppimista ja omaksumista käytetään erityisellä tavalla. Tyypillisesti kielen omaksuminen alkaa luonnollisella puhumisella toisella kielellä, jolloin omaksuja puhuu sujuvasti kieltä. Toisaalta taas opiskellessaan oppija, ennen kuin alkaa puhua, hioo puheen oikeaan muotoon kieliopillisesti ja harkitusti sen perusteella, miten kieltä

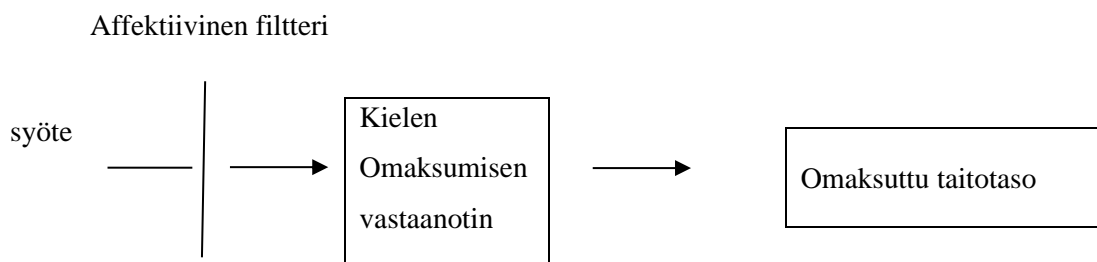
on oppinut ja opiskellut. Oppimista voidaankin kuvailla siten, että se on tietynlaista kielen editointia tai monitorointia ennen puhumista, joka tapahtuu itse korjaamisen jälkeen. Tämä voi tapahtua myös ennen kuin puhumme tai kirjoitamme mitään ja sen jälkeen voimme korjata omaa lausumista tai kirjoittamista. (Krashen, 1982.) Hyvä oppija on kielen omaksuja, joka ensin omaksuu vieraan kielen tehokkaasti, ja toisekseen hänellä on matala affektiivinen filtti (kuvio 1), joka edes auttaa toisen kielen käyttämistä hyvin. (Krashen, 1981: 32).

Affektiivinen filtti tarkoittaa sitä, että myös tunteet vaikuttavat siihen, miten käytämme kieltä. Tunteet vaikuttavat myös opittavan kielen omaksumiseen. Affektiivinen filtti on vaikuttava tekijä siihen, miten kieltä omaksutaan, se on sitä, että oppijan motivaatio ja itseluottamus ovat korkealla, kun taas ahdistus on vähäinen, jolloin se edistää kielen omaksumista. Jos affektiivinen filtti on korkealla, se estää oppimisen, ja silloin luonnollisesti opitaan hitaammin ja vähemmän kieltä. (Krashen, 1982: 33.)

Oppimisympäristöllä on myös suuri merkitys siihen, miten kieltä omaksutaan ja opitaan. Kun ympäristö on stressivapaa oppijalle, niin affektiivinen filtti on alhainen ja oppija on avoin omaksumaan kieltä. Koska omaksuminen tapahtuu tiedostamatta, joten rento ilmapiiri antaa hyvän mahdollisuuden kielten oppijoille omaksua kieltä.

Syöte-hypoteesi käsittelee sitä, että miten me omaksumme kielen. Krashenin mukaan me omaksumme kielen vain silloin, kun me ymmärrämme sitä ja se on hieman vaikeampaa kuin se, mitä me jo osaamme. Krashenin mukaan (1982: 21) kielenoppija omaksuu kielen, kun se on ymmärrettävää ”comprehensible input”. Tämä tarkoittaa sitä, että kun kieli on hieman vaikeampaa kuin se mitä oppija jo osaa, niin silloin oppimista tapahtuu enemmän ja se on hyödyllisempää kuin että kieli olisi täysin ymmärrettävää. (mt.)

Krashen (1982: 33) esittää kirjassaan, miten affektiivinen filtti toimii syötteen (*comprehensible input*) ja kielen omaksumisen vastaanottimen välissä (*language acquisition device*) (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Kielen oppimisen vastaanotin ja affektiivisen filtterin malli

Affektiivinen filtteri säätelee sitä, miten kieli pääsee kielen omaksumisen vastaanottimeen affektiivisen filtterin läpi ja mitä parempi mielentila oppijalla on, niin sen parempi on sisääntulo ja tämä edes auttaa omaksuttua kielen taitotasoa. (Krashen, 1982. 33.).

4.2 Kaksikielisyys

Kielitieteen filosofian tohtori Sirje Hassinen määrittää kaksikielisyyden siten, *milloin* kieli omaksutaan, *miten* se omaksutaan ja *miten* sitä käytetään. Monikielisyys on maailmassa yleisempää kuin yksikielisyys. Lapsella on kyky omaksua useampaa kieltä kuin yhtä ja usein monikielisen lapsen kielenkehitys mukailee yksikielisten lasten kielten kehitystä.

Since a bicycle has two wheels and binoculars are for two eyes, it would seem what bilingualism is simply about two languages. /- - / The ownership of two languages is not so simple as having two wheels or two eyes. (Baker, 2001.)

[Kuten polkupyörässä on kaksi pyörää ja kiikareissa on kaksi lasia, voidaan kuvitella kaksikielisyyden olevan yksinkertaisesti kaksi kieltä /---/. Kahden kielen osaaminen ei ole niin yksinkertaista kuin kahden pyörän tai kahden silmän omaaminen.] (Lainattu Hassisen teoksesta 2005, 16.)

Lapsen kaksikielisyyden omaksuminen jaetaan kolmeen eri vaiheeseen. **Simultaaninen** kaksikielisyys, joka tarkoittaa samanaikaista kaksikielisyyttä, jolloin kieli omaksutaan varhaisessa vaiheessa syntymästä lähtien. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi omaksuu kaksi kieltä samanaikaisesti. (Hassinen 2005, 9–17.) Tästä voi seurata erilaisia haasteita, joita tuo esiin seuraava Benjaminin päiväkodissa: Benjamin oli 2-vuotias, joka kuulee ranskaa isältään ja espanjaa äidiltään. Hän asuu Ranskassa ja käy kolme kertaa viikossa päiväkodissa. Benjamin ymmärtää kahta kieltä hyvin, mutta sekoittaa ne totaalaisesti. Niin paljon, että päiväkodissa

häntä ei ymmärretä. Kuten hänen äitinsä sanoo: ”pitää olla kaksikielinen ymmärtääkseen Benjaminia!”. (Abdelilah, 2008: 77)

Suksessiivinen kaksikielisyys tarkoittaa sitä, että lapsi omaksuu kaksi kieltä peräkkäin, jolloin (L2) omaksuminen alkaa hieman myöhemmin esim. kolmannen ikävuoden jälkeen. Tästä esimerkkinä seuraava Felipe tarina: Felipe tarina on toisenlainen: Ranskankielinen äiti Helena asui Chilessä ja ei ollut säännöllisesti yhteydessä ranskalaisten kanssa ja hänen poikansa Felipe ei myöskään puhunut ranskaa, mutta ymmärsi sitä vähän. Kun Felipe oli 4-vuotias, äiti muutti pojan kanssa neljäksi kuukaudeksi Ranskaan, jossa Felipe aloitti päiväkodissa. Kolmen kuukauden päästä Felipe alkoi puhumaan ranskaa ja ei enää puhunut espanjaa. Kun Felipe isä soitti heille Ranskaan, hän ihmetteli, kun poika ei enää puhunut espanjaa. Hän kysyi pojaltansa: ” miksi et enää puhu espanjaa minun kanssani”, johon Felipe vastasi: ” kun minä olin vauva, me puhuttiin espanjaa, mutta nyt kun olen iso, niin me puhutaan ranskaa!”. (Abdelilah-Bauer, 2008: 77). Näiden vaiheiden jälkeen seuraa viimeinen vaihe, joka on **subordinatiivinen**, joka tarkoittaa sitä, että kieli omaksutaan myöhemmässä iässä esim. koulussa 7–12-vuotiaana. (Hassinen 2005, 9–17.)

Myöhäisten kaksikielisten yksilöiden eroja on kuitenkin edelleen vaikea selittää. Toisen kielen murrosiän jälkeen oppineiden kaksikielisten suorituksissa on paljon vaihtelua. Jotkut aikuiset onnistuvat hallitsemaan toisen kielen lähes yhtä hyvin kuin yksikieliset, kun taas toisten ensikieli hallitsee paljon toisen kielen hallitsemista. Kuten Abdelilah-Bauer sanoo teoksessaan ” Le Défi des Enfants Bilingues”, ihanteellinen ikä aloittaa toisen kielen oppiminen (suksessiivinen kaksikielisyys) on noin 4-vuotiaana, jolloin L1-kielijärjestelmä on kehittynyt siten, ettei toinen kieli sitä sekoita. (Abdelilah-Bauer, 2008.)

Sekä aivo- että käyttäytymistieteelliset tutkimukset todistavat kehittyvien aivojen olevan herkät ja muovautuvat omaksumaan useita kieltä. Kaksikieliset henkilöt hyödyntävät pääosin samankaltaisia aivoalueita molemmissa kielissään, ja nämä alueet vastaavat yksikielisten aivoalueita (Smolander, 2020: 337.) Silloin kun henkilö, joka puhuu useampaa kieltä, kuulee, näkee tai sanoo sanan, niin kielen sanaedustamat aktivoituvat aivoissa. Näissä voi olla myös eroja riippuen siitä keskustellaanko yksi- vai kaksikielisen henkilön kanssa (Smolander, 2020: 341.) Kaikilla lapsilla on mahdollisuus omaksua ja oppia useampaa kieltä heidän omien

kykyjensä ja kognitiivisten valmiuksiensa puitteissa edellyttäen, että he altistuvat kielelle säännöllisesti (Smolander, 2020: 342).

Kaksikielisyys ei kehity vain vierasta kieltä opiskelemalla. Kaksi- ja monikielisyys kehittyy monipuolisessa kielen ympäristössä, jossa kieltä käytetään. Kasvaminen kaksikieliseksi on dynaaminen prosessi, jossa lapsi elää kielen ja kulttuurien välissä. Kaksikielisyys on kuitenkin enemmän kuin puhumista tai kulttuuria, se on elämäntyyli. Oppiminen ja opettaminen ovat tietoisia prosesseja. Voidaan sanoa, että lapsi omaksuu kielet ympäristöstään. (Hassinen, 2005; Krashen, 1982.)

4.3 Muita havaintoja

Erytisesti ennen 1960-luvun puoliväliä tehdyt psykologiset tutkimukset kaksikielisten älykkyydestä ja koulumenestyksestä näyttivät osoittavan sen, että kaksikieliset menestyvät yksikielisiä huonommin. Samaa on havaittu myös tutkiessa Ruotsissa asuvia suomalaislapsia, ja näitä lapsia on jopa luonnehdittu kaksinkertaisesti puolikieliseksi, koska he eivät tule toimeen kummallakaan kielellä. Ilmiö on havaittu muuallakin suoritetuissa siirtolaislasten kielitutkimuksissa. Tyypillistä niissä on ollut valtava ero kielellisten ja ei kielisten kykyjen välillä. (Leiwo 1989: 152.)

Toisaalta taas Kanadassa, jossa puhutaan englantia ja ranskaa, on todettu, että lapset, jotka käyvät vieraskielistä koulua ovat menestyneet yksikielistä koulua käyviä kavereitaan paremmin. Eräillä ensikielen osaamisen osa-alueillakin parhaat tulokset kaksikielisessä opetuksessa saavutetaankin tilanteissa, joissa molemmat lapsen puhumat tai koulussa käytetyt kielet nauttivat korkeaa arvostusta (esim. englantia ja ranska tietyissä Kanadan osissa) Dikoottisissa (kuuntelu) kokeissa on havaittu, että monikielinen opetus on kehittänyt analyttisiä kognitiivisia toimintoja, jotka ovat erityisesti vasempaan aivopuoliskoon sidottuja. Kaksikieliset ovat ehkä myös herkempiä reagoimaan viestinnän nonverbaalisiin asenne- ja tunneilmaisimiin. (Leiwo 1989:153.)

Kuten todettua aiemmin, kielen oppimiseen vaikuttaa vuorovaikutus kontekstissa (esim. Vygotski, 1982). Yule (2017) antaa esimerkin kuuroista vanhemmista, jotka tarjosivat

kuulevalle pojalleen runsaasti mahdollisuuksia kuunnella radio-ohjelmia ja katsella TV:tä varmistaakseen, että hän kehittää tarpeellisen kuuntelemisen taidon. Kolmen vuoden ikäisenä poika ei ollut omaksunut englannin kieltä siten, että olisi puhunut tai ymmärtänyt sitä, vaan hän oli omaksunut viittomakielen vanhemmiltaan. Tämä osoittaa, että lapsi olisi tarvinnut myös muita malleja puhumisen oppimiseen kuin TV:n. Tämä osoittaa sen, miten tärkeää on kielen omaksuminen siten, että lapsi on vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsi olisi myös tarvinnut muita malleja puhumisen oppimiseen kuin TV:n. (Yule, 2017.)

Annan lisäesimerkinomasta elämästäni. Käytän ranskan kieltä lapseni kanssa kotona, ja kodissamme vallitsee suomen- ja ranskankielinen kielimaaailma. Olen testannut lapseni ranskan kielen ymmärtämistä erilaisilla tehtävillä, joissa hänelle olen annettu ohjeita eri esineiden sijainnista esim. olen kysynyt häneltä ”où est du lait ?” (missä on maitoa); ”où est du jus ?”(missä on mehua) ja ”où est de l’eau ?”(missä on vettä). Hän on näyttänyt sitten osoittamalla sormella lasia, jossa on ollut maitoa, mehua tai vettä. Kaikki asiat, jotka olen esittänyt ranskan kielellä ja toistanut säännöllisesti, ovat auttaneet häntä ymmärtämään ne. Tämä kokemus on vahvistanut sen, että päivittäiset toistuvat arkipäiväiset kanssakäymiset ovat tehokas tapa edistää kielen omaksumista lapsella.

Kielen ymmärtäminen ja tuottaminen tarvitsevat siis ärsykeitä ympäristöstä – vanhempien, äidin ja läsnäolijoiden puhetta erilaisissa tilanteissa – ympäristö on yksi tekijä, missä lapsi rakentaa omaa kielipolkuaan. Tämä vaikuttaa vahvasti prosessiin lapsen alkaessa tuottamaan puhetta kasvaessaan. Lapsen kielen kehityksessä on monia vaiheita ja ajan kuluessa lapsen kompetenssi ja kyky muodostaa lauseita tapahtuu luonnollisesti vaiheittain. Lapsella on jo kyky ensimmäisten päivien jälkeen syntymästään tunnistaa äidin äänen. Kuullessaan äidin äänen lapsi kääntää päätään häntä kohti. Päivän vanhoille lapsille on soitettu äidin normaalia puhetta, samaa äännettä monotonisesti ja vierasta ääntä. Vain ensimmäinen ääni sai reaktion aikaan lapsissa. Myös on tutkimuksia, joissa vastasyntyneet kääntävät päätään ensimmäisten päivien aikanaan syntymästä ja kääntävät pään tuttua ihmisen ääntä päin, että sen sijaan kääntäisivät pänsä koneella tuotettuun ääneen. (Crystal, 2007.)

5. Yhteenveto ja jatkotutkimus suunnitelma

Kielen omaksumisen ja oppimisen teorit tarjoavat näkökulmia lasten kielenkehitykseen siitä, miten kieltä omaksutaan ja opitaan. Työssäni käsitelin Stephen Krashenin (1982) viittä hypoteesia, kielen oppimisen ja omaksumisen erottelun hypoteesia, luonnollinen järjestyksen hypoteesia, monitoroinnin hypoteesia, syötehypoteesia ja affektiivisen filterin hypoteesia.

Tarkastelin myös lapsen kykyä omaksua useampaa kieltä ja kriittisen iän käsitteitä toisen kielen oppimisen kannalta. Myös tärkeitä asioita ovat varhaisen vuorovaikutuksen ja ympäristön merkitys lapsen kielenkehityksessä. Näiden aiheiden ja näkökulmien avulla pyrin tiedostamaan ja ymmärtämään lapsen kielen kehitystä ensikielen ja vieraan kielen oppimisen prosessissa.

Taulukko 2. Jatkotutkimuksen suunnitelma

Kohderyhmä	Aineisto ja tutkimusmetodi	Eettisyys
Päiväkodin 3–5-vuotiaat lapset Lasten vanhemmat.	<p>Observointi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osallistua päiväkodin toimintaan ja tehdä havaintoja lasten kielen omaksumisesta. - 1–2 krt viikossa 2–3 kk ajan. - osallistumalla toimintaan – päivä/viikko kalenterin mukaan. - Videointi (aamupiiri) lasten kielen kehityksen vertaaminen ensimmäisen kerran ja viimeisen kerran välillä. - Kvalitatiivinen tutkimus <p>Kyselytutkimus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lapsien vanhemmille siitä miten he ovat huomioineet lapsen kielen kehityksen vaiheita. 	<p>Tietosuoja ja tiedonkeruu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yliopisto tai - Tutkimuksen tekijä - Vaikutusarviointi-lomake (video) - Kyselylomakkeet - GDPR <p>Eettisyys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lasten ja vanhempien suostumus tutkimukseen. Vanhempi päättää lapsen puolesta tutkimukseen osallistumista

	<ul style="list-style-type: none"> - Vanhempien havainnot lapsen kielen kehityksessä monikielisessä perheessä. - Kvantitatiivinen - Kyselylomake 	
--	---	--

Taulukossa esitän jatkotutkimukselle metodin, joka olisi jatkoa tällä kandidatukselle.

Kohderyhmä, metodi ja eettisyys ovat esitettynä taulukossa jatkotutkimusta varten.

Kohderyhmä, yksikielisten lasten kielikylyvyt tai kielisuihkut olisivat todella hyvä alusta tutkimukselle tämän teoreettisen katsauksen pohjalta. Taulukossa observoinnin kohde esim. lapsiryhmän päiväkodissa. Heille Järjestää 2–3 kk ajaksi ranskan kielisuihkun 2 krt viikossa. Lapsille voisi järjestää erilaisia aktiviteettejä, pelejä ja leikkejä, lauluja ja lukemista, jolloin voisi observoida, tekemällä muistiinpanoja ja esim. videoimalla aktiviteettiä.

Tämä voisi tapahtua esim. päiväkodissa, jossa ei muuten tarjota kielisuihkutusta tai niissä päiväkodeissa, jossa tarjotaan kielikylypyä tai kielisuihkutusta lapsille. Kysymällä vanhemmilta sitä, miten lapset ovat oppineet vierasta kieltä ja millaisia havaintoja vanhemmat ovat tehneet lapsen kielen kehityksessä. Kaikessa tällaisessa tutkimuksessa tulee ottaa huomioon eettisyys, jolloin kysytään lasten ja vanhempien ja suostumus tutkimukseen. Vanhempi päättää lapsen puolesta tutkimukseen osallistumisen.

Olisi mielenkiintoista tietää lisää perheistä, joissa puhutaan useampaa kieltä, niin voisi tutkia miten, ja kuinka kauan on mennyt siihen, että lapsi on alkanut tuottamaan puhetta kaikilla ympäristössään olevilla kielillä. Toisaalta taas olisi hyvä tietää se, kuinka aikaisin lapsi on alkanut ymmärtää kaikkia kieliä. Jos vaikka ajatellaan perheitä, joissa vanhemmat puhuvat keskenään englantia ja lapselle äidinkieltään, mitä kieliä lapsi on omaksunut ensimmäisten vuosien aikana. Jatkotutkimusta ajatellen (ks. Taulukko 2) vanhemmille voisi tehdä kyselytutkimuksen. Hassinen, Lapsesta kasvaa kaksikielinen teoksessa on paljon tästä aiheesta, joten esim. toisena jatkotutkimuksena voisi haastatella perheitä, jotka ovat monikielisiä. Nykyään on lapsia, jotka elävät ei yhden vaan monen kielen ympäristössä (Hassinen, 2005: 37).

Olen myös pohtinut Stephen Krashenin hypoteeseja ja tullut siihen tulokseen, että olen itse ajatellut, että on vielä lisää hypoteeseja. Minun tapauksessani olen todennut, että lapseni omaksuu ja oppii käytännön asioiden kautta ranskan kieltä ja uskon että kaikissa oppimisen ja elämisen tilanteissa on ”käytännön kielen omaksumisen hypoteesi”, joka tukee niin omaksumista kuin oppimista, eli lapsella olisi kyky ymmärtää asioita toistojen kautta ja silloin myös sisäistää ne ajan kanssa. Hän myös opettelee niitä asioita, näin ollen se on vähän kuin opettelemista vrt. kielen oppiminen hypoteesi. Joten olen miettinyt sitä, että omaksumisen hypoteesi ei ole niin selkeä kuin sitä voisi ajatella. (Lagström ym., 2020)

Haluan, että tämä kandidaatintutkielma herättää ajatuksia ja syventää ymmärrystä L1- ja L2-kielenoppimisen monimuotoisuudesta ja kaksikielisyydestä. On olennaista jatkaa tutkimusta näillä alueilla, jotta voimme edelleen lisätä käsitystämme siitä, miten lapsen kielellinen kehitys etenee ja miten omaksuminen ja oppiminen vaikuttavat tähän prosessiin. Tulevaisuuden tutkimukset voivat laajentaa näitä näkökulmia ja tuoda esiin uusia näkemyksiä, jotka edistävät ymmärrystämme lapsen kielenkehityksen monimuotoisuudesta ja dynamiikasta.

Lähteet

Abdelilah-Bauer, B. (2008). *Le défi des enfants bilingues*. Paris: Éditions La Découverte.

Asikainen, M., & Hannus, S. (2013). Kehittyvä puhe. *Duodecim*, 129(2), 182–188. Saatavilla sivustolta <https://www.duodecimlehti.fi/duo10750>

Baker, C. (2001). *Bilingualism: Foundations of Bilingual Education*. Luku 1. Haettu (11.3.2024), osoitteesta <https://www.studocu.com/co/document/universidad-nacional-abierta-y-a-distancia/ingles/baker-colin-2001-chapter-1-bilingualism-d-foundations-of-bilingua/22981321>

Bibeljac-Babic, R. (2000). Acquisition de la phonologie et bilinguisme précoce. Teoksessa Kail, M. & Fayol, M. (toim.), *L'acquisition du langage. Le langage en émergence de la naissance à trois ans*. (s. 169–192). Paris: Press Universitaires de France.

Crystal, D. (2007). *How Language Works*. London: Penguin Books.

Hakamo, M-L. (2011). *Puhekuplia – Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen*. Saarijärvi: Saarijärvi Offset.

Hassan, M. (2022, November 27). An Analysis and Evaluation of Krashen's Monitor Model in the Context of Second Language Learning. *Utamax: Journal of Ultimate Research and Trends in Education*, 4. <https://doi.org/10.31849/utamax.v4i3.11103>

Hassinen, S. (2005). *Lapsesta kasvaa kaksikielinen*. Helsinki: Gummerus.

Helenius ja Korhonen (2011). *Leikistä kieleen*. Teoksessa M. Nurmilaakso, A.-L. Välimäki (toim.), *Lapsi ja Kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa*. (s.70–75) Helsinki: Unigrafia Oy yliopistopaino.

Krashen, S. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Oxford: Pergamon Press Inc.

Krahen, S. (1981). *Second language acquisition and second language learning*. Oxford: Pergamon Press Inc.

Leiwo, M. (1986). *Lapsen kielen kehitys* (2. uud. p.). Helsinki: Gaudeameus.

Lintunen, P. (2004.) *Pronunciation and phonemic transcription: a study of advanced Finnish learners of English*. Anglicana Turkuensia 24. Turku: Department of English, University of Turku.

Lust, B. C. (2006). *Child Language: Acquisition and Growth*. New York: Cambridge University Press.

Nieminen, L. (2010). Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu Teoksessa H.

Lagström, T. Pösö, N. Rutanen, N. K. & Vehkalahti (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. (s. 25–42) Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Niemitalo-Haapola, E., Haapala., & S.Ukkola, S. (2020). *Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. Jyväskylä: PS-kustannus

Smolander, S. (2020). Monikielisyyteen ja -kulttuuriin kasvaminen. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapola & S. Ukkola (toim.), *Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. (337–360). Jyväskylä: PS-kustannus.

Surakka, M. (2020). Lauseoppia vuorovaikutuksessa. Teoksessa E. Niemitalo-Haapola, S. Haapola & S. Ukkola (toim.), *Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. (119–138). Jyväskylä: PS-kustannus.

Vanhove, J. (2013). The Critical Period Hypothesis in Second Language Acquisition: A Statistical Critique and a Reanalysis. *PLOS ONE*, 8(7), e69172.

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0069172>

Vygotski, L. (1982). *Ajattelu ja kieli*. Espoo: Weilin & Göös.

Yule, G. (2017). *The Study of Language*. (4th ed.). New York: Cambridge University Press.